

Euskal mitologia

Juan M. ETXEBARRIA

Udabarriko egun eguzkitsu baten, hartu bideo tresnak neure lepoan eta euskal telebistarako, antzinako euskaldunei buruzko erreportaje bat egiten joan nintzan.

Euskalerrria dana da polita eta ez nekian norantz hartu, baina azkenean Gorbeako bidea hartu neban.

Joan eta joan, Gorbea ondoko Supilaur kobara heldu nintzan. Supilaur, koba handia eta sakona da, eguzkibegia, artzainen neguko legor ezkutua, eta herritar guztientzat entzute handikoa, Anbotoko Señorea eta, bertan egoten ei ziralako.

Kobaren ataka-atakan nengoala, heldu neutsan bideoari. Gorbea inguruko baserri, artzain, ikazgin, egurgin, mendi, baso, haran, ibai... aurrean neukan guztia filmatu ondoren, linterna argitsu bat biztu eta kobara barrura sartu nintzan.

Joanago eta ilunago egoan eta kobako iluntasunak linterna-argia jan egiten eustan.

Jakitun nengoan oraindino inor ez dana joan kobaren azkeneraino eta banekian artzainik ausartiena ere kandelargia amatatzen zan tokitik aurrera joaten kapaz ez zana.

Halakoren baten heldu nintzan ba artzainei kandela-argia amatatzen jaken tokira. Samako intxaurrek ere gora eta behera egiten eustan baina belea baltzago egingo ez dala eta, aurrera egin neban oraindino inork ikusi bako koba zatia filmatzekotan.

Linterna eta guzti ere, ikusi ez zan gauza handirik ikusten eta neure gerizeak ere bildurtu egiten ninduan.

Linterna amatatu eginik neukala, bost edo sei kintaleko harri boladun horma antzeko bat agertu jatan aurrez aurre.

Hurreratzen naz astiro-astiro, belarri bata hormeari deusala ipini eta ur zaratarainoko guztiak entzun neban.

Ikarearen ikareaz, ez neban ia aurrekorik ere ikusten. Linterna ere ia ezebezean neukan eta ni, han errukarri, bildurkilik, atakako argia baino ikusten ez nebala.

Ikarearen ikareaz, ez neban ia aurrekorik ere ikusten. argi moduko bat ikusi neban harri bolazko horma bitartetik.

Uleak ere arteztu egin jatazan! Banoa horma bitartetik begiratzen, begiratzen dot eta... han zan izatekoa! Antibotoko Señorea, basajaun batzuk, hiru-lau lamiña eta deabrua ez dodaz ikusten ba haitz-urezko iturri baten ondoko sugar inguruan bakoitzak bereari eragoiola! Odolak ur egin ez jatazanean bertan! Ametsetan nengoalakotan nengoan baina egia zan, hantxe egozan egon ere eurak euretara berbalotsean!

Birritan pentsatu ere egin barik, harri bitarte handie-
nean bideoa jarri eta filmatzen hasi nintzan, baina alpe-
rrik, barruratxu egozan eta ezin, ezin ezer lortu, ha zan
ezbearra!

Nengoan tokian egotea ere mugarrietan barruratxu
sarturik egotea zan gauza onerako baina ha eksklusiba ha
lortzeak merezi ebalu ikusiz, itxi alde batera bildurrok
eta badinot:

—EEEUPPP!

—Nor dago hor? —erantzun eben danak batera—.

Ni neu, kakadario bat lez nengoan harri bitartetik
begira eta berehala plantatu jatan basajaun bat hormaz
bestalde eta badinost:

—Nor haz eta zer egiten dok hor? Joaten ez bahaz
oraintxe etorri hazan lekutik gorriak ikusi beharko deus-
tazak!

—Ni bake-bakean natortzue! Ez nekian hemen zen-
gozenik baina ikusi zaituedanez gero zuekin berbaldi bat
egin barik ez neunke joan gura!

—Berbaldi bat? Neuk emongo doat hiri berbaldia al-
de egiten ez badok!

Anbotoko Señorea, basajaunaren haserre eta buru go-
gorkeria ikusirik hurreratu jakon esanaz:

—Bakean badator itxi eiozu bakean, aspaldiko gizar-
dietan Euskalerriko barririk ere ez daukagu eta behar-
bada arrezkero ez dakigun barri asko ekarriko deusku!

—Bueno, berorrek badino, bakean itxiki deusat.

—Bai, basajuna, bai, bakean itxi bakarrik ez, kendu eiozu harri bola bat eta sartu daitela barrura hori bada nahi dauan hori!

—Tira ba, berorrek gura dauan lez egingo dot.

Basajaun indartsuak, zirri handi barik kendu eban bost edo sei kintaleko harri-bola bat eta ni, umeak zapa-ta barriekin baino pozago sartu nintzan sartu ere barrura.

Barrura sartu eta bideoa barrero martxan botatzea dana zan bat eta joanean-joanean ingurumari guztiak filmatu nebazan. Han egozan egoteko gauzak! Urregorritzko ontziak, harri landuzko mahaiak... eta kontatu ezineko beste hainbat gauza eder!

Ibili eta ibili, kobearen azkeneko zabalunera heldu nintzan eta ha zan ikustea! Ur garbidun erreka eder bat eta ikaragarritzko sugar baten inguruan Anbotoko Señorea, basajaun, lamifia eta deabrurainoko guztiak ezarrita kontu-kontetan.

Sinistu ezinekoa zan! Danak neuri adi, begiekin jan behar ninduen! Laminetariko batek ere irribarrerainoko guztiak egiten eustazan! Zoratu ez nintzanean, zoratu!

Ni neu ere, halakoren baten, sutondoko mokor baten jarri nintzan eta eurei hitz egiteko astirik emon barik, neu hasi nintzaken itaunka.

Ez egoan bururik apurtu beharrik lehenengo itauna nori egingo neutsan jakiteko, aititari eta, entzunda neukanez, Anbotoko Señorea zalako entzuterik handienetarikoa.

Esan eta egin, Anbotoko Señoreari bideoa aurrerikara jarri eta badinotsat:

—Nik zure barri jakin badakit baina ez nahi neuken beste, zeozer gehiago esango bazeunst!

—Bai, mutil, hori baino ez bada! Ba, zer esango deustut ba nik! Begiratu, neuk ere ez dakit ondo noizkoa nazan, baina euskaldunak Euskalerrian bizi diranik eta honakoa bai behintzat. Nazana zelan egin nintzan ere ez dakit baina badirudi neure amaren maldizino baten bidez bihurtu nintzala Anbotoko Señora.

Anboton agertu nintzan lehenengo eta neure podereetatik kanpo ez neukan besterik ezer, baina inguruetako artzain eta herritarrak kobara etorri eta danerik ekarten eusten. Apurka-apurka, koba-zuloa itxuraztu egin neban eta arrezkero pozik bizi nintzan. Herritarrak euren gora-beherak konsultatzen etorten jatazan eta oso ondo konpontzen ginan.

Egun baten ama etorri jatan Anbotora zelan nengoan ikusten eta ondo nengoala ikustean, Gorbeako Supilaur kobara bota ninduan. Garretan joan nintzan eta herritar asko bildurtu egin nebazan neuk ez dakidala.

Gorbeara heldu eta ezer ere barik aurkitzea dana zan bat. Ahal nebazan piztiak harrapatu eta gordin gordinik jateari emon neutsan.

Han ere laster hurreratu jatazan inguruetako baserritarrak eta koba hotz eta hutsean ikustean, errukitu eta ahal eben neurrian laguntzen eusten.

10-25521

Supilaurko koba-zuloa Anbotokoa bestean edo hobeto apaindu neban eta pozik baino pozago bizi nintzan herrikoekin hartuemonean eta bake bakean.

Ondo baino hobeto nengoan Supilaurren baina batzuri urruntxu egiten jaken Gorbearaino etortea eta horigatik zazpi urterik zazpi urtera Gorbeatik Anbotora eta Anbototik Gorbeara ibilten nintzan noizean behinean beste lurralde batzuetako koba batzuetara ere joanaz.

Herritarrak errezkan etorten jatazan konsulta eskatzen baina gizaldiak joan gizaldiak etorri, kristautasuna heldu zan Euskalerrira eta indartsu heldu ere. Euskaldunak Jesukristoren barri ikasi eben eta kristau egin ziran.

Ni, apurka-apurka, ahaztuz joan nintzan eta arrezkero ezin neban euki kristau ezaugarririk nire koba-zuluan.

Baina ohiturak ohitura dira eta ez dira hain errez gal-tzen, horregaitik kristau bat baino gehiago etorten jatan konsultatzera.

Baten ere, gogoratzen naz, ola barri bat egin eban gizon aberats batek eta ezin eban bota martxan.

Ni Supilaurren nengoan eta morroi bat heldu jatan olea martxan bota ezinik egozala esanaz.

Ni goruetan nengoan herri zekorra ondoan hausnar nebala, baina ha morroia ikustean, goruetari itxi eta sagardoa atera neutsan mahaira urregorritzko basuan. Izerditan egoan gizajoa eta «Jesus» esanaz dranga-dranga edan eustan basukada sagardoa. Gero olearen konsulta eskatu eustan eta deabruak lotuta eukala esanda gero, urli leku-

ko komentoko superiorragana joan eta olea bedeinkatu eiala agindu neutsan.

Morroiak eskerrak emon eustazan. Nik, atzerantz ur-tetzeko agindu eta basu bedeinkatua beragaz eroateko eskatu neutsan. Neuk esandako guztia egin ebenetik trikitin-traukitin trikitin-traukitin! eragoion ola barriak.

Beste kasu asko ere kontatu neikizuz, nik neuk ere ez dakit zenbati lagundu neutsan eta.

Nitaz gauza asko esan da eta ez da harritzekoa, bizitza luzean gauza asko ikusten dira eta.

Bizitza aurrera joian eta herritarrei begiak zabalduz joakiezan neurrian, nigaz ahaztu egin ziran eta inor etorten ez jatala aurkitu nintzanean koba honen sakonean sartu nintzan honeekaz besteokaz eta hemen nago zeinakio.

Anbotoko Señoreari begi biak negarranpuluz bete jakozan eta guztiz negarrez hasi ez jatan, ondoan neukan basajaunarenganantz jarri bideoa eta badinotsat:

—Eta zuk zer? Zer egiten dozu ba hemen?

—Ba, beste batzuk lez, bizi!

—Zuen barri jakitea ere asko gustatuko litzakit niri neuri!

—Ba, aitu, gaur ezer ere ez gara baina antzina bai. Gu, ikusten dozunez, handi handiak, indartsuak eta belaunetarainoko bizar luzedunak gara. Herritarrentzat basajaunak zein jentilak ginen eta goietako basoak geunkazan geure bizilekutzat.

Labrantza, baso-lan eta industrigintzan herritarrak baino askoz aurreratuago genbilzan. Jolasak ere bageunkazan eta sarritan egiten genduan harri-bolan mendi batetik bestera.

Herritarrekin, tira, ez ginan hain txarto konpontzen baina batzuetan... arineketaldi batzuk emoten geuntsezan.

Garai baten haserretu egin behar izan genduan herritarrekin, Samartintxuk, bere zuhurtasunaren bidez garia ostu euskulako bere oinetako nasaietan, gura dala gari garauak eroanaz. Eta ez hori bakarrik, handik lasterrera, bere aginduz, beste batzuk gugana bialdurik, errota ardortza, burdina lotze eta zerrea egiteko era lortu ebazan geuri sorots eginda gero.

Baina tira, urteak joan urteak etorri, haserreak neurri askotakoak dirala eta, barriro ere batzuk behintzat lagun egin ginan.

Belaunaldiak joan belaunaldiak etorri, gutariko batzuk ikatza egosten egozala, laino zuri bat agertu jaken seguru ekialdetik. Inork ez ekian zer zan. Jentil zahar-zahar bat bizi genduan eta harexeri itandu eutsien laino zuri hori zer zan eta esan baeutsien ze, ikusiaz batera «Kismi» jaio zala erantzun eutsen.

Garai haretan gureak egin eban eta jentil zaharra aurretik zala jentil-harri baten azpian hil ziran danak bat izan ezik.

Olentzero zan hori bakar hori eta «Kismi» jaio zala entzutean, arin ere arin joan zan herrira barri ona emotera.

Herritarrak asko poztu ziran eta jan-edan gura danak emon eutsiezan emon ere, errementau ahalekoak.

Ni, eta ni lez honeek beste hiru lau basajaunok ere, ikusiak ikusi ondoren, mundu honetan zereginik ez geunkala eta, buruak makur-makur eginda, koba-zulo honetara jo genduan zelanbeist bizitzeko aurrerantzako denbora guztia.

Lehenengotan koba honen atakan egoten ginan geure egoera ulertu ezinik eta lantzean behin artzainen bat ere etorten jakun baina kristauen aurrean ez geunkan podererik.

Egun baten ere, artzain gazte bat etorri jatan hona eta egosten nengoan ikatz txondorrean urre gorria neunkala ikusirik, eskatu egin eustan. Nik neuk hartzeko esan neutsan baina zaratarik egin barik zein deabrua iratzartu. Baina zarata handia atera eban eta ez dau ba erdi lotan egoan deabrua iratzarten! Ha zan izatekoa! Artzaina aurretik eta deabrua atzetik.

Mendirik mendi joiazala, halakoren baten eleiza bateko kanpai-hotsa entzun zan eta deabruak ezin eban aurre-rago egin. Orduan maldizino bat bota eutsan ezbeharririk ez jakola faltako esanaz, eta halantxe jazo zala daukat entzunda.

Arrezkero ez da hona gehiago inor etorri. Bakartadeak bildurtu egiten ginduzan eta hemen ikusten dozuzanokaz batera atakea itxi eta guztiz barrura sartu ginan. Ez dakit ba gehiago zer kontatuko deutsudan! Hemen daukazuz honeek laminok ere berbagura eta horreekin badaukazu zati baterako». Egia zan, laminak ere berbagura neu-

JESSE-84

kazan eta denborarik galdu barik irribarreka egoanari ba-
dinotsat:

—Zeri egiten deutzazu barre?

—Ba, zeuri!

—Zer dala eta?

—Ba, zurekin, gure antzinako bizitza gogoratzen do-
dalako!

—Bai? Zelangoa zan ba?

—Ba, gu, garriz gora, neska polit politak gara baina
oinak arrain edo ahatearenak daukaguz. Jantzi luzeekin
ibiltzen ginanez, herritarrak ezin euskuezan oinak ikusi.
Erreka ertzetan igaroten genduzan gure egunak uleak
orraztu eta uleak orraztu eguzki ederra hartuz.

Zuetariko batenbat hurreratzen jakunean, errekan sar-
tzen ginan inork ikusi ez egiteko. Baina batzuetan akor-
datzakoan etorten jakuzan herritarrak eta uretara saltu egi-
keran urregorritzko orrazia uzten genduan erreka ertzean.
Gehienetan ostu egiten euskuen orrazia eta etxera eroan,
baina guk geuk ere ez geuntsan bakean uzten harik eta
orrazia lortu arte hauxe abesti hau abestuz:

«Lapur gaizto itsusia
hau da zure desgrazia
lo ondo egin gura badozu
emon barriz orrazia».

Askotan, geuk ez dakigula, sorots egiten euskuen he-
rritarrak eta zaharrentxuenak baekien gure oinen barri.

Hau dala eta, aldi baten, zulako mutil gazte bat gutariko lamina polit batekin ezkontzekotan egoan. Baina egun baten mutil gazte maiteminduak, amaren aginduz, oinak ikusi eutsazan beragaz ezkontzeko egoan lamineari. Ikusi baetsazan ze, disgustuaren disgustuaz hil ez zan egin ba!

Laminea ere oso triste egoan eta gorputza ez bazan ere arimea ostu gura eutsan mutilari. Hiletako eguna heldu zan eta emakume artean joian laminea ere, eleizan sartu baino lehen mutilari arimea ostuteko asmoz baina abadea konturatu egin zan eta andariei keinu bat eginaz, behingo baten sartu eben mutil gaztearen gorpua eleizara barrura. Kristau guztiak ere atzean sartu ziran baina laminea ez, sartu ezinik geratu zan zarataka eta sokorru baten.

Gu esnezaleak ere baginan eta tximinia-zuloetatik sartzen ginan maskeluetako esneak sorosten.

Surteko sua biziagia zanean, esneak ganaz egiten eutsen etxekoandrei eta gu orduan «txurie gora, txurie gora»ka hasten ginan.

Egun baten gutariko batek esnebetekada bategaitik salatu egin ginduzan betiko zelan galduko ginan esanaz.

Herritarrak, entzunak entzunda gero, laster aurkitu ebezan San Juan egunean jaiotako zekorrek eta errekek tragastu. Holantxe galdu ziran lamina guztiak, odola dariola eta sokorruka. Geu bakarrik geratu ginan bizirik eta hemen gagoz noiz arte ez dakigula.

Deabrua ere han egoan bazter baten eta ez eukan barietarako gogorik baina beren beregi joan nintzan bere ondora eta badinotsat:

—Zuk zer egiten dozu ba hemen?

—Zer egingo dot ba, egon egin behar!

—Baina, noiztik zagoz hemen ba?

—Horrek zuri ez deutsu ardura!

—Egia da, baina honeek besteok kontatu deuste euren barri eta zu ez zara gitxiago izango ezta?

—Ba, begira, ni honeek besteok baino gazteagoa naia-tzu eta neu ere Euskalerrian zehar nenbilen kristauen ari-men bila baina kristauak ondo irakatsita egozan legez, ezin neban inondik ere arimarik lortu.

Era askotara agertzen nintzan herritarren aurrean, batzuetan pertsona dotore bat lez, edozein abere legez beste batzuetan, eta gehienetan ekaitz-hodei lez, baina alperrik!

Baserritarrak, lanpeturik edo larrialdietan egozanean maldizinoka eta lagun gedarrez aurkitzen nebazan. Nik orduan lan truke arimea eskatzen neutsen baina kristau gehienak hortik zehar botaten ninduen deabru gaiztorik ikusi gura ere ez ebelako euren ingurumaritik.

Beste banakaren batek ostera baietza emoten eustan, baina nire laguntzaile «prakagorri» guztiak ingurutik ikus-tean, orpoetan har barik joaten ziran eleiz-gizon batengana jazorikoa kontatzen, eta nik neuk ez dakit zelan baina az-kenean danak lortzen eben urtenbideren bat euren arimea galdu ez egiteko.

Kasu asko kontatu neikizuz kontatu ere, esate batera-ko Kastrejanako zubikoa.

Gaba iluntza baten, abemariak jo eta gero, neska gazte bat iturriko uretan joan zan. Iturria urrun eta gainera errekez bestalde eukan. Iluntzen joian eta neskea geroago eta larriago.

Halakoren baten neskeak, arteak ere hartu ezinda eta erdi zoraturik maldizino bat bota eustan esanaz:

—«Oraintxe ez dira etorriko inpernuko deabruak neuri hemendixik zubi bat egiteko iturriko haronakoa behingo baten egin daidan!».

Nik neuk hori entzun nebanean, kaballero bat lez agertu nintxakon zaldi eder baten gainean eta badinotsat:

—Zubia egingo jatzu, egitearren zeure arimea eskeintzen badeustazu!

—Bai! —erantzun eustan—. Hartu eizu nire arimea baina egidazu zubia, arin, belu da eta.

Hori entzun nebanean, deitu neure laguntzaile «prakagorri»ei eta zubiginen hasi ginan danok, bata bestea baino finago.

Baina gu jo ta ke ikustean, neska bildurtu egin zan eta herriko parrokoari ateak jo eutsazan. Jazotako guztia kontatu eutsanean badinotso abadeak:

—Alabatxua, zuk egin dozu egitekoa! Zure arimea salbatu nahi badozu, zoaz arin etxerik etxe eta: «Martian oilarragaz ibilitako oiloaren arrautzatik jaiotako oilar bat aurkitu behar dozu eta zubia egin orduko «kukurruku» egiten badau, salabatuta zagoz».

Joan zan ba neskea, baina ez bakarrik, ia-ia herritar guztiakin eta zubia harri baten faltan geunkala, ez dau oilar hori aurkitzen ba!

Neuk nekarren ekarri ere azkenengo harri hori oilar berezi horrek «kukurruku» egin ebanean. Oiz menditik nentorren harria lepoan nebala eta parrokoak esana bete zanean podere barik geratu nintzan. Bertanbera itxi behar izan neban harri hori. Handia zan izan ere ha harria eta lepotik botakeran... hark egin eban plastadea!

Nik neuk, benetan ere, odolak irakiten neukazan baina halan zein holan, ez neukan zereginik, eta toki haretatik alde egin baino lehen, amorruren amorruez joten dot esku zabalaz harritzar hori eta bost hatzamarrak markaturik itxi neutsazan».

Deabruak bere deabrukeria guztiak kontatu beharraren kontatu beharraz, ez eukan azkenik ere. Niri bideo zintak azkena jo eustan baina halan eta guztiz ere berbetan jarraitu genduan.

Anbotoko Señoreak berbarik gitxien egiten euskun baina halako baten badinost erdi irribarreka:

—Zu, mutil, guk gizaldiak eta gizaldiak daroaguz hemen eta ikusten dozunez ez dakigu Euskalerritik zer jazozen dan ere. Zure barriak ere jakin gura neukez eta gaurko zeozer kontatuko bazeunst neure eskerrik beroenak emongo neuskizuz.

—Ba, gaurko Euskal Herria ez da lehenagokoa. Aurre-rakada handia bota dau gauza batzuetan baina atzerantz ere egin dau gauza baten baino gehiagotan.

—Atzerantz non eta zelan? —itandu eustan—.

—Ba, esate baterako, Euskal Herrian, euskera baino erdera gehiago egiten da eta lehenagoko ohitura zahar eta eder asko galdu egin ditugu. Gainera, azken urteotan erbesteko ohiturak gehiago egiten deuskue eta geure nortasuna galtzeko arriskuan gagoz.

—Zer dinostazu? Egia ez da izango esan deustazuna! Baina, baina... Euskal Herrian euskerea galdu? Zer arraio jazo jatzue ba?

—Ba, bai, egia da, eta orain ez gagoz hain txarto, barrero hasi gara euskera eta ohitura zaharrak indartzen.

Euskerea bera ere, ardiak mendian zehar lez, zabal ibili da eta batu egin nahi deuskue baina beleak beti bere haitzera jotzen dau eta hor gabiltz batzuk era batera beste batzuk bestera ahal dana egiten. Dana dala, urak berez-berez etorriko dira euren errekarara, orain artekoak ere heldu dira eta.

—Harritu egiten nozu! Hori holan bada, bestela gagoz hemen!

—Ba, bai, aititak eta, kontatzen deuskuezan gauzetatik, Euskal Herria asko aldatu dana argi ere argi dago.

—Eta gu zer? Inork gogoratzen gaitu?

—Ba, askok eta askok ez, baina baserritar zaharrak oraindino bai. Eurei esker bagagoz han hor hemen banakaren batzuk zuen barri jaso eta idatzi ere egiten dogunok. Batzuk ikerketa mailako liburuetan aipatzen zaituee, beste batzuk osterara ipuin liburuetan.

Lehenago sutondoetan kontatzen euskuezan zuen kontuak baina orain ez dago sutandorik ez ipuinik.

Gaur zuen kontuak liburu, irrati, zine eta telebistaren bidez ezagutzen dira eta hor gabilz batzuk baserririk baserri eta itxas bazterrik itxas bazter dagoan guztia jazotzen eta era dan lez idazten Euskal Herri barriak, zaharra ahaztu ez daian.

—Dinostazun guztiagaz zer pentsatu ez dakidala jartzzen nozu! Zure birraititik eta, begiak zabalduko balebez zer esango ete leukie?

—Ba, aitearenka hasiko litzakiguz eta errezoi guztia-rekin gainera!

—Bai, mutil, bai! Zaindu eizue Euskal Herria eta ez eizue zeuon nortasuna galdu. Euskereari ekiozue «min bako arrana ugerrak jaten dau eta».

Egonak egonda, etxera etorteko ordua egin jatan. Danak agurtu nebazan eta pozarren joan nintzan telebista-etxera.

Gaineko egunen baten, euskal telebista, irrati eta ipuin liburuetan, ikusi, entzun eta irakurri zeinkie gaurko «exklusiba» berezi hau. Guzurra zein egia, aikor **EUSKAL MITOLOGIA**.

HIZTEGIA

- Ezebezean:** ezer ere ezean.
Eragoiola: ekiten eutsala.
Odolak ur egin: sustu handia hartu.
Berbalotsa: berba asko egin.
Kakadario: kakak urten.
Ola: burdina lantzeko lantegi zaharra.
Goruetan: haria egiten.
Eragoion: ekiten eutsan.
Zeinakio: zer egin ez dakiala.
Zelanbeist: zelan edo halan.
Akordatzakoan: akordu barik.
Sorots egin: bijilatu.
Andariak: norbait edo zerbait lepoan eroaten dabenak.
Maskelua: Lehenagoko esnea egosteko ontzi bat.
Txurie gora: zuria gora. (Zuria = esnea).
Tragastu: tragasa erreketatik erabili. (Tragasa-lurra lantzeko tresna).
Dariola: jausten.
Beren beregi: erderazko «expresamente».
Gedarrez: zarataka.
Prakagorriak: inpernuko deabruaren laguntzarleak.
Orpoetan har barrik: arin-arin.
Haronakoa: joan etorria.
Zubiginen: zubia egiten.
Bestela: hobeto.
Gaineko egunen baten: datorren egunen baten.
Aikor: hara hor.